

ALGUNS CORTINARIS NOVELLS O INTERESSANTS DE L'ÀREA IBEROINSULAR (II)

Rafael MAHIQUES¹ i André BIDAUD²

1.- Dr. Climent, 26. E-46837. Quatretonda (València). E-mail: rmahiques@eresmas.net

2.- 70, rue Edison. F-69330 Meyzieu (France). E-mail: esperance.bidaud@wanadoo.fr

ABSTRACT. Some novel or interesting cortinariid from the Ibero-Insular area (II). Some novel or interesting cortinariid are reported or described, as a result of the IXth. CEMM Conference, in Sant Hilari Sacalm, from November 4 to 10, 2001.

Key words: Taxonomy, *Agaricales*, *Cortinarius*, Ibero-Insular area, Catalunya, St. Hilari Sacalm.

RESUMEN. Algunos cortinarios novedosos o interesantes del área iberoinsular (II). Se citan o describen algunos cortinarios novedosos o interesantes aparecidos en el transcurso de las IX Jornades de la CEMM, celebradas en Sant Hilari Sacalm, del 4 al 10-11-2001.

Palabras clave: Taxonomía, *Agaricales*, *Cortinarius*, área iberoinsular, Catalunya, St. Hilari Sacalm.

RESUM. Alguns cortinaris novells o interessants de l'àrea iberoinsular (II). Es citen o descriuen alguns cortinaris novells o interessants trobats durant les IX Jornades de la CEMM, celebrades a Sant Hilari Sacalm, del 4 al 10-11-2001.

Paraules clau: Taxonomia, *Agaricales*, *Cortinarius*, àrea iberoinsular, Catalunya, St. Hilari Sacalm.

INTRODUCCIÓ I MÈTODE

Es presenta un estudi dels cortinaris que hem considerat més interessants o novells entre els recol·lectats durant el transcurs de les IX Jornades de la CEMM, celebrades a Sant Hilari Sacalm, del 4 al 10 de novembre del 2001. Per a aquest objectiu s'ha emprat material fresc de camp per a les anotacions macroscòpiques i per a les reaccions macroquímiques esmentades al treball, així com la seua inclusió en aigua destilada per a les microscòpiques, observant-se en objectiu d'immersió amb una resolució de mil augments. El material es conserva, deshidratat, en l'herbari particular d'un dels autors (RM). Les diapositives de les espècies, obtingudes amb una càmera Olympus OM2, es conserven també a la col·lecció particular del mateix autor. Les mesures estadístiques han estat obtingudes mitjançant un mètode personal, elaborat per un dels autors (RM), introduint la llargària i l'amplària de 20 espores, o un múltiple d'aquestes, en un programa d'Excel. Per a obtenir el volum esporal s'ha seguit la fórmula de BREITENBACH & KRÄNZLIN (1991: 15). Com a resultat d'aquestes prospeccions hem identificat els següents tàxons: *Cortinarius caninus* (Fr.) Fr. var. *caninus*, *C. dibaphus* Fr. var. *dibaphus*, *C. haematocheloides* Chevassut et Rob. Henry, *C. herculeus* Malençon f. *herculeus* i *C. livido-ochraceus* (Berk.) Berk. Proposem, provisionalment, la següent espècie nova: *Cortinarius pseudoporphyrus ad int.*, un tàxon que podríem situar entre *C. subporphyropus* i *C. porphyropus* ss. Ricken.

GLOSSARI DE LES ABREVIACIONS ESTADÍSTIQUES I D'HERBARI MÉS UTILITZADES: M = Mitjana. Md = Mediana. MES: Herbari particular de R. Mahiques. MME = Valor de l'espora més gran del conjunt. Mme = Valor de l'espora més petita del conjunt. Mn = Valor mínim observat en el conjunt, independentment de donar-se o no a la mateixa espora. Mo = Valor més repetit. Mx = Valor màxim observat en el conjunt, independentment de donar-se o no a la mateixa espora. N = Núm. de mostres. P10-P90a = Interval acumulat entre els percentils 10 i 90 de les mides esporals. Q = Longitud esporal / amplària esporal. Qa = Interval acumulat dels P10-P90 de Q. Qm = Q mitjana. Qma = Q mitjana acumulada. Va = Interval acumulat dels P10-P90 del volum esporal. Vm = Volum esporal mitjà. Vma = Volum esporal mitjà acumulat.

PART DESCRIPTIVA

***Cortinarius caninus* (Fr.) Fr. var. *caninus*, *Epicr. syst. mycol.*: 285 (1838)**

Subgèn. *Phlegmacium* (Fr.: Fr.) Trog, Secc. *Delibuti* (Fr.) Konrad et Maubl., Subsecc. *Anomali* (Konrad et Maubl.) Moëgne-Locc. et Reumaux, sèrie *caninus* Bidaud *et al.*

D'hàbit esvelt, píleu convex, gruixut; làmines amb to lilaci; estípit igual o dilatat a la base i amb restes fibril·loses, normalment persistents en forma d'empremta d'anell; reaccions químiques especials amb el formol, que dona una coloració roig vinosa; tintura de Guaiac blavosa; roig vinosa també amb la PhA. Espores d'el·lipsoidals a subgloboses, amb berrugues aïllades, espinuloses, de 8-10 × 6-8 µm.

MATERIAL ESTUDIAT. CATALUNYA: Masjoan, Espinelves (Osona), UTM 31T 4635559, 712 ms.m., en una plantació forestal, sota *Pseudotsuga menziesii*, *Pinus* sp., *Abies glauca*, *A. pinsapo*, *A. masjoani*, *Quercus ilex*, *Castanea sativa*, sota coníferes, 8-11-2001, leg. IX Jornades de la CEMM, MES-3787.

***Cortinarius dibaphus* Fr. var. *dibaphus*, *Epicr. syst. mycol.*: 266 (1838)**

Subgèn. *Phlegmacium* (Fr.: Fr.) Trog, Secc. *Caerulescentes* Rob. Henry ex Moëgne-Locc. et Reumaux, Subsecc. *Dibaphi* (Rob. Henry) ex Moëgne-Locc. et Reumaux, sèrie *dibaphus* Bidaud *et al.*

De píleu violaci malva i làmines de color violaci pàl·lid, amb l'estípit bulbós marginat, olor dèbil i sabor amargant, té de peculiar la seua reacció vermell intens amb les bases fortes sobre la carn i negativa o rosa pàl·lid sobre la cutícula pileica, el seu hàbitat, sota coníferes, i les espores amigdaliformes, més o menys papil·lades a l'apex, amb berrugues crustiformes ben marcades, de 10-13 × 6-7 µm.

MATERIAL ESTUDIAT. CATALUNYA: Masjoan, Espinelves (Osona), UTM 31T 4635559, 712 ms.m., en una plantació forestal, sota coníferes, 8-11-2001, leg. IX Jornades de la CEMM, MES-3786.

OBSERVACIONS. Es diferencia de *C. dibaphus* var. *bresadolae* (M.M. Moser) Quadr. per la manca en aquest d'un bulb netament marginat, per la olor de *C. camphoratus* o de quadra, així com per la pal·lidesa del seu píleu (MOËGNE-LOCCOZ *et al.*, 1990: f. 68).

***Cortinarius haematocheloides* Chevassut et Rob. Henry, *Doc. mycol.* XII (47): 50 (1982)**

Subgèn. *Telamonia* (Fr.: Fr.) Trog, Secc. *Armillati* Kühner et Romagn. ex M.M. Moser, sèrie *praestigiosus* Bidaud *et al.*

Píleu convex, amplament umbonat, llis, brillant, amb la perifèria infracta; de color bru rogenc fosc, gairebé negrós al centre, amb algunes fibril·les apendiculades del vel vers el marge; de 3,2 cm de diàmetre. Làmines arrodonides, adnates, sublliures, denses, unes 12/cm i fins 0,4 cm d'amplària; de color bru fosc amb lleuger to olivaci; aresta discretament ondulada i blanquinosa, però no floccosa. Esporada canyella. Estípit atenuat-radicant a la base; apex gris pàl·lid, peronat amb bandes de color bru rogenc vistós a la resta, fins gairebé la mateixa base. De 5 × 0,7 cm. Miceli de color crema. Carn de color bru rogenc en la zona subcuticular pileica; crema al terç superior de l'estípit i bru més fosc, amb to rogenc, a la resta. Olor fúngica agradable. Sabor nul. Tintura de Guaiac positiva immediata. Cutícula amb pigment de membrana granulós, tant de gra fi com gruixut, així com de reforç, molt aparent a l'hipoderma, que és subcel·lular. Basidis tetraspòrics. Aresta homomorfa. Espores el·lipsoidals, amb berrugues fines, de perfil finament denticulat, una mica més gruixudes a l'apex: P10-P90 = (6)-6,5-8-(8,5) × (3,5)-4-4,5-(4,8) µm. Md = 7,1 × 4,1 µm. Mo = 7 × 4 µm. Mn = 6 × 3,5 µm. Mx = 8,5 × 4,8 µm. MME = 8,5 × 4,75 µm. Mme = 7 × 3,5 µm. Q = (1,5)-1,6-2. Qm = 1,7. V = (44,8)-53-77-(100,3) µm³. Vm = 66,2 µm³. N = 20.

MATERIAL ESTUDIAT. CATALUNYA: Masjoan, Espinelves (Osona), UTM 31T 4635559, 712 ms.m., en una plantació, sota *Pseudotsuga menziesii*, *Abies glauca*, *A. pinsapo*, *A. masjoani*, *Sequoiadendron giganteum*, *Quercus ilex*, *Castanea sativa*, 8-11-2001, leg. IX Jornades de la CEMM, MES-3784.

OBSERVACIONS. En el diagnòstic inicial no s'hi mencionen les fibril·les apendiculades de la vora del píleu i es diu que la carn és inodora. També BIDAUD *et al.* (1995: f. 268) el descriuen com inodor i amb les espores lleugerament més grosses.

Cortinarius herculeus Malençon f. ***herculeus***, *Champignons supérieurs du Maroc* I: 503 (1970)

Subgèn. *Phlegmacium* (Fr.: Fr.) Trog, Secc. *Phlegmacium* (Fr.) Gillot et Lucand, Subsecc. *Ophiopodes* Brandrud et Melot, sèrie *fraudulosus* Bidaud et al.

De port robust, té un píleu que pot assolir els 25 cm de diàmetre, de forma bombada o convexa i superfície alutàcia amb to rogenc i brillant, decorada amb petits blens radials, més evidents vers la perifèria; làmines crema ocràcies i estípit bulbós, de base puntiforme, amb les restes dilacerades del vel general enbeinant i blanquinós, disposades en bandes sobreposades; olor terrosa, de DDT; reacció al groc daurat de la carn amb l'amoníac. Espores amigdaliformes, amb berrugues fines i denses, de 9-13 × 6-7 µm. Hàbitat particular sota *Cedrus*.

MATERIAL ESTUDIAT. CATALUNYA: Masjoan, Espinelves (Osona), UTM 31T 4635559, 712 ms.m., en una plantació forestal, sota *Cedrus atlantica*, 8-11-2001, leg. IX Jornades de la CEMM, MES-3785.

OBSERVACIONS. Es diferenciaria de *C. herculeus* f. *violascens* Rob. Henry, que també fructifica sota *Cedrus*, en que aquest últim té un pigment violaci a les làmines i al vel.

REF. COROLÒGIQUES I BIBLIOGRÀFIQUES. TABARÉS (1988: làm. 312); BIDAUD et al. (1999: Pl. 236, f. 389).

Cortinarius livido-ochraceus (Berk.) Berk., *Outl. Br. Fung.*: 186, n° 15 (1860)

Basionim: *Agaricus livido-ochraceus* Berk., *English Fl.*, Vol. V, Pars II, n° 1 (1836)

Subgèn. *Myxacium* (Fr.: Fr.) Trog, Secc. *Cystidiosi* (Fr.) Sacc., Subsecc. *Integerrimi* Bidaud et al., sèrie *arvinaceus* Bidaud et al., estirp *livido-ochraceus* Bidaud et al.

Píleu convex, brillant, de color bru fosc, amb to grisenc al centre i, a la perifèria, de color crema olivaci pàl·lid; rugulós vora el marge; de 3,5 cm de diàmetre. Làmines uncinades, de color gris olivaci; aresta regular i concolora, encara que es veuen crenulades vora la inserció amb l'estípit; unes 10/cm i fins 0,4 cm d'amplària. Lamèl·lules presents. Esporada de color tabac. Estípit atenuat a la base i més ample vers l'apex, tot ell cobert d'un toment suau, blanquinós, sobre un fons blau metàl·lic amb to grisenc; estriat a l'apex; de 3,5 × 1,2 cm. Carn de color crema groguenc al píleu i a la base de l'estípit; blau a la resta de l'estípit, concolor a la superfície corresponent, exceptuant el centre, que és també crema groguenc. Olor de mel. Sabor nul. Espores amigdaliformes, subcitriformes, amb gruixudes berrugues crustiformes: P10-P90 = (10,5)-11-13-(13,8) × (6,3)-6,5-7,5-(8) µm. Md = 12 × 7 µm. Mo = 12 × 7 µm. Mn = 10,5 × 6,3 µm. Mx = 13,8 × 8 µm. Mm_e = 10,5 × 6,5 µm. MME = 13,75 × 8 µm. Q = 1,6-1,9. Qm = 1,7. V = (232)-242,8-369,2-(460,2) µm³. Vm = 303,7 µm³. N = 20.

MATERIAL ESTUDIAT. CATALUNYA: Sant Hilari Sacalm (Selva), UTM 31T 4635559, 712 ms.m., en una plantació forestal, 8-11-2001, leg. M.À. Pérez-De-Gregorio i J. Carbó, MES-3782.

OBSERVACIONS. El *C. stillatitius* Fr., de la sèrie *Integerrimus* Bidaud et al., té el píleu més fosc, l'estípit no tan pàl·lid, espores una mica més grosses i fructifica preferentment a les pinedes. El *C. mucifluoides* Rob. Henry, de la Subsecc. *Mucifluoidei* Bidaud et al., també té les hifes de la suprapellis molt poc ramificades, però són més curtes i en bulb de bombeta o notablement septades. A més, fructifica sota planifolis.

Cortinarius pseudoporphyrpus Mahiques et Bidaud ad int.

Subgèn. *Phlegmacium* (Fr.: Fr.) Trog, Secc. *Thalliophili* Moëgne-Loec. et Reumaux, Subsecc. *Purpurascens* Rob. Henry ex Moëgne-Loec. et Reumaux, sèrie *porphyropus* Bidaud et al.

Píleu convex, brillant, de color bru grisenc fosc, amb el marge inflex i de to porpra; sembla empastifat mitjançant vinces més fosques; un gebre blanquinós recobreix la seua superfície; de 2,2 cm de diàmetre. Làmines uncinades, mitjanament separades, 9/cm i fins 0,4 cm d'amplària, ventricoses, de color de gris violaci a violaci porpra, purpuràcies en fregar-les; aresta regular i concolor. Esporada de color canyella pàl·lid. Estípit fusiforme, atenuat vers la base, amb un anell fibril·lós persistent, de color porpra pàl·lid constant; de 2,2 × 0,7 cm. Carn de color bru pàl·lid en el centre del píleu, porpra pàl·lid en el subhimeni i en tot l'estípit; sense olor ni sabor notoris. TL-4 positiva, porpra-lilacina.

Cutícula gelificada, amb un pigment difús intracel·lular i de reforç de paret. Basidis tetraspòrics, amb algun de bispòric. Espores el·lipsoïdals o amigdaliformes, allargades, amb berrugues crustiformes denses i gruixudes, amb l'apicle ben desenvolupat: P10-P90 = 8,5-12,1-(14) × 5-6-(7) µm. Md = 10,3 × 5,5 µm. Mo = 10 × 6 µm. Mn = 8,5 × 5 µm. Mx = 14 × 7 µm. Mme = 8,5 × 5 µm. MME = 14 × 7 µm. Q = 1,6-2,2-(2,4). Qm = 1,9. V = (111,1)-121,4-225,9-(358,8) µm³. Vm = 179,7 µm³. N = 20.

MATERIAL ESTUDIAT. CATALUNYA: Pla de l'Espinalb, Sta. Fe del Montseny (Vallès Oriental), en un bosc mixt amb *Fagus sylvatica*, *Ilex aquifolium*, *Abies alba*, 7-11-2001, leg. F. Garcia, MES-3783a.- Espinelves (Osona), UTM 31T 4635559, 712 ms.m., sota *Quercus ilex* subsp. *ilex*, *Castanea sativa*, *Pinus sylvestris*, *Abies alba*, *A. masjoani*, *Picea abies*, *Cedrus* sp., 8-11-2001, leg. F. Garcia, MES-3783b.

OBSERVACIONS. El *C. porphyropus* f. *minor* Nespiak té el marge del píleu involut, el centre deprimat, cutícula de color crema rufescent negrós, presenta l'estípit bulbós i té les espores més petites (CHEVASSUT & HENRY, 1978: 24; HENRY, 1976: 37). Es diferencia de *C. porphyropus* Fr. per la mida més reduïda i per les espores més voluminoses (MOSER, 1960: 274; ROSSI, 1999: 314). El *C. subporphyropus* Pilát té les espores de la mateixa mida, però el port del basidioma és més gràcil, el píleu i l'estípit són més gruixuts, amb la base dilatada i no atenuada, i presenta un vel menys abundant (PILÁT, 1954: 6; NESPIAK, 1975: tab. XV, f. 3). El nostre tàxon es trobaria entre el *C. subporphyropus* i el *C. porphyropus* ss. Ricken (RICKEN, 1915: 119), un tàxon d'espores molt grosses (10-13 × 5-6 µm), però de carpòfor de mida més grossa (píleu de 4-8 cm, estípit no atenuat a la base i de 10-15 × 5-8 cm).

BIBLIOGRAFIA

- BIDAUD, A., MOËNNE-LOCCOZ, P., REUMAUX, P. & R. HENRY (1995).- *Atlas des Cortinaires*. Pars VII. Ed. Féd. mycol. Dauphiné-Savoie. Marlioz. France.
- BIDAUD, A., MOËNNE-LOCCOZ, P., REUMAUX, P. & R. HENRY (1999).- *Atlas des Cortinaires*. Pars IX. Ed. Féd. mycol. Dauphiné-Savoie. Marlioz. France.
- BREITENBACH, J. & F. KRÄNZLIN (1991).- *Champignons de Suisse. Bolets et champignons à lames*. 1ère. partie. Vol. 3. Edition Mykologia. Luzern.
- CHEVASSUT, G. & R. HENRY (1978).- Cortinaires nouveaux ou rares de la région Languedoc-Cévennes (1ère. note). *Doc. mycol.* VIII (32): 1-74.
- HENRY, R. (1976).- Les cortinaires purpurescents. *Doc. mycol.* VI (25): 25-55.
- MOËNNE-LOCCOZ, P., REUMAUX, P. & R. HENRY (1990).- *Atlas des Cortinaires*. Pars II. Ed. Féd. mycol. Dauphiné-Savoie. Marlioz. France.
- MOSER, M.M. (1960).- *Die Gattung Phlegmacium (Schleimköpfe). Die Pilze Mitteleuropas*. Band IV. Julius Klinkhardt. Bad Heilbrunn.
- NESPIAK, A. (1975).- *Grzyby*. T. VII (*Cortinarius* I).
- PILÁT, A. (1954).- *Cortinarius subporphyropus*, sp. n. *Ceska Mykol.* VIII, 1: 4-6.
- RICKEN, A. (1915).- *Die Blätterpilze*. T.O. Weigel. Leipzig.
- ROSSI, C. (1999).- Specie interessanti e rare dal censimento dei macromiceti dell'Alto Adige (Provincia Autonoma di Bolzano). *Rivista di Micologia* 4: 299-316.
- TABARÉS, M. (1988).- *Bolets de Catalunya*. Vol. 7, làmina 312. Societat Catalana de Micologia. Barcelona.

Cortinarius livido-ochraceus (Berk.) Berk.

Cortinarius pseudoporphyropus Mahiques et Bidaud *ad int.*

Cortinarius haematocheloides Chevassut et Rob. Henry